

néhány közös vonásra közte és Ady között. Ezek a fordítások sikerültek a legjobban. Gellért annyira magáénak érzi, hogy néha a verselést is megmagyarítja

„Össze van a / talpam vágva, / ezerjófű nincsen rája,
Lábujjaim / kőbe verem / hizik a föld / a véremen;”

Nem törekszik a versek filológiai pontosságú visszaadására. Címeiket, hasonlatokat, képeket változtat meg, figyelmen kívül hagyja, hogy a finn verstan a legutóbbi időkig nem fogadta el az asszonáncot — csak saját gondolatainak visszhangjára figyel. Maga mondja: „Eszerint a finn versek nem mások, mint alias Gellért Sándor? Úgy van. S hogyan állunk a szöveghűséggel? Csak a tartalmi hűségre törekedtem.”

De elválasztható-e a kettő?

Gellért Sándor hisz a fordítás lehetőségességében. Hisz abban, hogy ő is elősegíti a nemzetek, kultúrák egymásra találását, az emberiség összehozását. Ez a hite teszi értékessé munkáját. Aki meg akarja tudni, mit nyújt a finn irodalom egy mikolai költőnek, olvassa el ezt a könyvet. Csak gazdagodhat általa. (*Kriterion*, 1972.)

CSEPREGI MÁRTA

MŰVÉSZET

Évadkezdés a szegedi operában

A szegedi operatársulat idei első repertoár-előadásainak a megszokottnál is erősebben hullámozó színvonala arra lehet intő példa, hogy csak az a produkció tud friss, eleven maradni, melyben a mű zenei anyagának ihletett kibontása igényes és invenciózus rendezői munkával párosul. A dramaturgiai részleteiben tisztázatlan, a jelenetek beállítását, a szereplők mozdulatjátékát illetően elnagyolt produkciókban az előadások során fokozatosan a rutin, a sablonosság lesz az uralkodó. A színpadi játékban elkezdődő lazulás a zenei megvalósításra sem maradhat hatástalan. A baj, mely a színpadról indult el, bizony fenyegeti a zenekari árkot is. Szerencsére nem mindig éri el. A jó zenei megvalósítás valamennyire ellensúlyozhatja a színpadi játék fogyatékoságait.

És ez fordítva is igaz. A színpad ihletettséggel párosuló szervezettsége, belső fegyelme összefoghatja vagy legalább megtámaszthatja a produkciót, ha az együttes valamelyik része az adott pillanatban zeneileg indiszponált. Ha az állandó alap, az összetartó keret nincs meg, akkor a zenei megvalósítás feltételeinek kedvezőtlen irányba való változása a kudarc veszélyével fenyegetheti az adott előadást. Az énekes hangja roppant érzékeny, az énekkar és a zenekar, no meg a karmester koncentrációkészsége is változó. Nem lehet velük kapcsolatban mindig optimális állapotra számítani. Ebben a bizonytalanságban, a körülmények állandó változásában rejlik a színházi előadás varázsa, izgalmassága.

Jó példa erre az idei első szegedi *Rigoletto*-előadás. A Monterone, illetve a herceg szerepét éneklő Halmi László és Réti Csaba, valamint az énekkar hangbeli és zenei bizonytalanságának ellensúlyozására a produkció egészében épp a rendezői munka fogyatékoságai miatt nem voltak meg a lehetőségek. Az előadást végül is csupán a szegedi közönség legendás hidegvére vagy talán a tiltakozás gesztusaiban való járatlansága mentette meg. A *Macbeth*-előadásokon a jó zenei színvonallal ellentétben állt a vizuális élmény. Böröcsök István, aki a férfi főszerepet énekelte, a

tavalyi előadásokhoz viszonyítva zeneileg biztosabban uralja szerepét, a színpadon azonban meglehetősen tanácstalanul mozgott, s az ő ötletszerű színpadi játéka mellett veszített hiteléből Karikó Teréz Lady Macbethje is.

Talán rögeszmének tűnik, hogy operaprodukciókkal kapcsolatban ennyit szólok a rendezésről. Ennek oka és szükségyszerűsége az operajátszás jelenlegi helyzetében és sajátos, egyelőre megváltoztathatatlanul tűnő gyakorlatában van. Az operaszínpad konzerválja a legtovább az elmúlt korok játéksztílusának ma már anakronisztikus, avult beidegzettségét, pedig az operaházak repertoárrendszere, azaz egy-egy produkció évekig műsoron való tartása, s ennek következtében az elfáradás, az elszürkülés fokozott veszélye miatt épp az ellenkezőre, a szüntelen megújulásra lenne szükség. A műfaj jövője és népszerűsége ma elsősorban a rendező munkáján, a színpadi játék korszerűbbé, tökéletesebbé válásán múlik.

A *Traviata* idei szegedi felújítását elsősorban azért előzte meg fokozottabb várakozás, mert ennek a színpadi megalkotásával mutatkozott be a közönségnek a színház újonnan kinevezett zenei főrendezője, Horváth Zoltán.

Sándor Lajos, az előadás díszlettervezője körfüggönnyel teremtett játékeret. A helyszínváltozásokat a körfüggöny színének változtatásával, valamint néhány kecses, légiiesen könnyű díszletelemmel jelzi, jól alkalmazkodva ezáltal az opera zenéjének karakteréhez. A játéktér méretei mindvégig változatlanok, ennek következtében a két báljelenet színpadképe kissé zsúfolt, az énekkar nehézkesen mozog benne. A negyedik felvonás színpadképének megvilágítása indokolatlanul misztikus hangulatú. Mintha a Faust Margitjának mennyei megdicsőülését akarná keretezni, nem pedig Violetta szép, de nagyon is valóságos fizikai halálát.

Horváth Zoltán a társadalomból kitaszított nő drámáját játszátja el a *Traviata* színpadán. Ennek az emberi szituációnak a bemutatására a negyedik felvonás nyújtja a legtöbb lehetőséget. A harmadik felvonás záróképe e szerint a rendezői koncepció szerint való éles beállítását, Violettanak a társaságtól való teljes elkülönítését azonban az énekkari szólam szövegében rejlő dramaturgiai tartalom már nem igazolja. A rendezés a maga egészében korrekt munka. Az énekkar és a szólisták ott és nagyjából akkor és úgy jönnek-mennek, koccintanak és hajlonganak, indulatoskodnak és szenvednek, találkoznak és búcsúzkodnak, amikor és ahogy kell. A szituációk mélyebb értelmezésével, a lelkiállapot hitelesebb rajzával azonban legtöbbször adások maradnak. Ragadjuk ki példaként az első felvonás három fontos jelenetének színpadi megvalósulását! Violetta és Alfréd első találkozásának pillanata nem volt eléggé kiemelkedő és jelentős pillanat. A bordaljelenet beállításánál elsikkadt a bordalnak Violetta és Alfréd közötti rejtett üzenet és párbeszéd jellege. Valamivel később Alfréd áriája, majd a Violettaival való rövid kettőse emelkedett érzelmi állapotot fejez ki zeneileg. Alfréd végre egyedül maradhat azzal a nővel, akit már egy éve távolról szeret. Tudja róla, hogy beteg volt, aggódik érte, félti őt, majd Violetta hitetlenkedését látva, megvallja neki érzelmeit. Az előadáson ezután szokványos színpadi ölelkezés és csók következik, ami itt és ekkor külsőségeit tekintve sok, tartalmát és érzelmi intenzitását tekintve pedig kevés, és majdnem komikusra sikerül.

Szalatsy István karmesteri produkcióját mindenekelőtt a világosság és a szabotosság jellemezi. Jó ízléssel megérzi, hogy a zenei megvalósítás során hol húzódik a határ az érzelmesség és az érzelgősség között. A zenekar megbízhatóan, pontosan játszik. Produkciójából azonban egyelőre még hiányzik a hangzás bensőséges szépsége, az ihletett muzsikálás varázsa. Az énekkar frakkba és nagyestélyibe bújtatva tiszteletre méltó komolysággal igyekszik egy múlt századi előkelő francia szalon báli társasága lenni. A szólamok kiegyenlítően szólnak, a kisebb ritmikai bizonytalanságokon, elkenéseken az előadások során lehet javítani.

A Violetta éneklő Horváth Eszter hanganyaga a szerep szerinti középső regiszterben túlságosan súlyos, a felsőben pedig a koloratúrbravúrokra, a hanggal való önfelédtt játéokra kemény. Violettaja zeneileg és színészilag szép alakítás, színvonalas teljesítmény, de nem természetes színpadi élet. Réti Csabától azt kaptuk, ami várható volt tőle: az énekszólam pontos és muzikális, de az árnyalatokat, a kifejező

erőt tekintve meglehetősen egyszínű megszólaltatását s egy tetőtől talpig becsületes, jóhiszemű és nem túlságosan érdekes Alfrédot. Gyimesi Kálmán idősebb Germontként fegyelmeltebben és ökonomikusabban játszik, mint korábbi szerepeiben. Nincsenek már túlzó, teátrális gesztusai, nem a nézőtérre, hanem a színpadra koncentrálnak. A kézmozgását és a színpadi járásait ehhez a szerephez azonban még mindig soknak tartom. Germontból energikus, szenvedélyes figurát épít fel, akiben több van egy gyámkodó nagybácsiból, mint egy apából. Gyimesi hangja az elmúlt esztendőhöz képest vesztett valamit fényéből, magvasságából, a felső regiszterben azonban változatlanul biztosan és erőteljesen szól. Gyimesi észrevehetően ennél tudatában énekelte a második felvonásban Violetával való kettősét, majd a közismert áriát igen hatásosan. A többi produkció közül Gregor József énekekben, játékokban egyaránt léggörcs teremtő kitűnő orvosát és Juhász László szépen megszólaló Gastonját kell kiemelni.

CSAPLÁR FERENC

Vissza az ókorba

PRÓZABEMUTATÓK A SZEGEDI SZÍNHÁZBAN

Banális sóhajjal azt is mondhatnók: kijutott ókorból az ideai prózai évad közönségének. A felszabadulás óta eltelt jó két és fél évtized szegedi színházában a hiánycikknek számító görög drámákból mindjárt kettő is színpadra került, az *Antigoné* és a *Médeia*, hozzá az ideai naptári év másik prózabemutatója, *Révész Gy. István* postumus premierje, a *Például Caius* szintén ókori történetet, Coriolanus históriáját idézte. Hogy a drámairodalom klasszikusaira ennyit kellett várni, éppoly abszurdum, mint adott esetben túlzás lehet ennek ellenkezője, az ókor témavilága töltötte ki egészében a prózai évad egyharmadát. Mert igaz ugyan, a közelmúltban elhunyt Révész Gy. István darabjával mai magyar szerző drámájának színházi keresztelőjét tartották (s az effajta misszió hosszú ideje nem számítható a szegedi teátrum erős oldalának), maga a mű inkább csak külsőségeiben, formai keretében, felszíni látszataiban kötődik a mához, valójában egy ismert történetet adaptáló dramaturgiai tanulmány, ebben a minőségében míves munka.

*

Mi dolgunk a klasszikusokkal? Vigyük múzeumba, mint szakrális kábakövet, hogy üvegfalakon át rója le illedelmes tiszteletét az utókor, felejtjük könyvek kóporsójában, érzük be diákizzasztó tananyaggal, netán intim stúdiók, amatőr színpadok bennfentesekre szűkítsük le átmérőit? Vagy nyílt pályán nézzünk szembe velük? És ha igen: a távolságot tartva, eredetiségükben mutatva föl értékeiket — vagy a ma emberéhez szólunk általuk? Az eleven színház — leírta *Hevesi Sándor* — teremtsen stílusjegységet a mű cselekménye, a szerző és a mindenkori előadás korának egyidejű ábrázolásával. A leningrádi *Georgij Tovsztonogov* arra figyelmeztet, hogy a klasszikusok eltűnésének okát magukat a színházakban kell keresni, és a színházak azért buknak meg, mert a klasszikusokat klasszikusként rendezik. Némi- leg könnyebb dolgunk van a görögökkel, akik nemcsak a műfajt, máig érvényes formákat, dramaturgiát adtak az emberiségnek, de magukkal a művekkel tökéletes irodalmat is. Ezeket a darabokat ma sem nélkülözheti a színház, amikor tehát *Giricz Máttyás* hozzájuk nyúlt, adósságot törlesztett a közönségnek, hiányt pótoltt Szegeden. Így a vállalkozás akkor is megérné, ha erényei kimerülnének a bemuta-